

DOMSTOLENE I EN LIGESTILLET KOLONI

Agnete Weis Bentzon: Ret og Reforme. En retssociologisk undersøgelse af Lægdommersystemet i det grønlandske overgangssamfund 1951-76. Del I: Kredsretternes vilkår, 174 s. Del II: Kredsretternes virke, 202 s. København 1979.

Siden den grønlandske retsplejelov fra 1951 er retsplejen varetaget af kredsretter, der består af en læg retsformand og to domsmænd, under anke til Grønlands landsret. »Ret og Reforme« er – hvad titlen ikke fortæller – en beskrivelse og vurdering af dette domstolssystem. Beskrivelsen er *indgående*. Den er *veldokumenteret*, idet den bygger på talrige undersøgelser, som forfatteren har stået for eller deltaget i i de mere end 30 år, som forfatteren har beskæftiget sig med grønlandske forhold. Og bogen er *underholdende* og let tilgængelig for såvel den juridiske som den læge læser.

Kredsretternes virksomhed undersøges fra adskillige synsvinkler. Efter en introduktion om de samfundsmæssige forhold som baggrund for de retlige problemer (kap. 1-3) behandles kredsretternes organisation, herunder retskredsene og den enkelte kredsdommers vilkår for at udføre sit arbejde. Også andre personer, som er aktive i retssagen, behandles, navnlig anklagemyndighed, bisidder, advokat, retssekretær o.s.v. (kap. 4-5). Den grønlandske landsret er ikke blot ankeinstans i forhold til kredsretterne, men udøver – sammenlignet med syddanske landsretter – et intensivt tilsyn med kredsretterne (kap. 6). Efter denne undersøgelse af retternes organisation omtales de forskellige opgaver, som kredsretterne har (kap. 7). Også praktiske problemer ved retsarbejdets tilrettelæggelse tages op (kap. 8). Af særlig interesse er herefter 3 kapitler om domstolene og befolkningen. Temaet an-

skues først som et spørgsmål om kredsretternes placering i offentligheden (kap. 9), dernæst som et spørgsmål om kredsretternes funktion inden for henholdsvis kriminalret (kap. 10) og civilret (kap. 11). De i de indledende kapitler antydede retsteoretiske problemer tages op i det afsluttende kapitel om ret og reformer (kap. 12).

Forfatteren indleder, som nævnt, med en retsteoretisk orientering. Hun støtter sit teoretiske udgangspunkt på »Vilhelm Auberts retssociologiske værker, Alf Ross' syn på gældende ret . . . , Verner Goldschmidts redegørelse for dommerens påvirkningsfelt i Retlig adfærd, og jeg er desuden påvirket af den retning inden for materialistisk retsteori, der benævnes strukturalismen« (s. 15-16). Denne indledende bekendelse kan læses som en opregning af de – agtværdige – kilder for teoretisk inspiration, som forfatterens virke gennem tiden har været baseret på. Jeg har imidlertid indtryk af, at forfatteren også til en vis grad søger at harmonisere disse forskellige udgangspunkter, omend de mere eksplicite bemærkninger er baseret på den materialistiske retsteori. Om en sådan harmonisering er mulig, stiller jeg mig skeptisk overfor.

Generelt indebærer det materialistiske udgangspunkt, at »samfundets økonomiske struktur . . .virker ind på lovgivning og retspraksis direkte og indirekte. () Men retssystemets tilpasning til den økonomiske struktur er ikke en mekanisk proces eller en afspejling af denne« (s. 16). Forskellige udviklingstendenser inden for den økonomi-

ske struktur og det retlige system kan navnlig iagttages i et retssystem i et *overgangssamfund*. Overgangssamfundet er karakteriseret ved at være inde i en periode i samfundets historie, »som følger efter en voldsom politisk aktivitet, der tilsigter ændringer over et bredt område af samfundslivet . . . (). Overgangssamfundet er således karakteriseret ved, at der sker en politisk fremkaldt ændring af den økonomiske struktur af produktionsmåden . . .« (s. 18). Disse ændringer i samfundet, som hænger sammen med ændringer i eksistensgrundlaget, påvirker domstolene. Domstolene » fungerer inden for en retlig ramme, der bestemmer opgavernes art. De tildele ressourcer af det politiske system, der på afgørende måde påvirker deres kapacitet. Det politiske system retter direktiver mod domstolene Men domstolene fungerer også i samspil med grupper og personer udenfor det politiske system eller statsapparat« (s. 19). I overgangssamfundet » vil retterne være udsat for påvirkningsfaktorer, der trækker i forskellige retninger, og det bliver et særligt vigtigt spørgsmål, hvorfra retternes personel rekrutteres« (s. 19-20).

Denne generelle tilgang er relevant for studiet af grønlandske retsforhold, for, hævder forfatteren, » med udgangspunkt i Grønlandskommissionen af 1948-50 har man en politisk indsats, som tilsigtede dybtgående ændringer over et bredt område af samfundslivet . . .« (s. 20).

Denne teoretiske ramme tages som anført op igen i det afsluttende kapitel, hvor det bl.a. konkluderes, at » teorien om domstolene som den herskende classes redskab« er utilstrækkelig og misvisende. Kredsretterne » har været udsat for modstridende signaler« (s. 179-80).

Forfatterens forsøg på at sammenholde et så omfattende empirisk materiale med alternative materialistiske

retsteorier er banebrydende. Og til en vis grad er det styrende for tilrettelæggelsen af fremstillingen som helhed. Men kun til en vis grad.

I det følgende vil jeg tage nogle punkter til fortsat diskussion op. Denne tilgang er inspireret af, at også forfatteren selv i andre sammenhæng har forsøgt at bearbejde de indvundne empiriske resultater ud fra en fornyet teoretisk bearbejdelse, se artikel i Festskrift til Stjernquist, Lund 1978, og artikel i dette nummer af Retfærd.

1) Analyse af *det grønlandske samfund* omkring 1950. Forfatterens definition af overgangssamfundet betoner den politiske beslutning om ændringer af samfundet. Uanset om denne fokusering på det politiske er korrekt eller ej, må det være påkrævet at give en mere indgående undersøgelse af de økonomiske forhold, som baggrund for de politiske modsætningsforhold. Forskellen mellem den danske og den grønlandske økonomi er beskrevet, ligesom også den politiske diskussion – bortset fra lovændringer, som er udførligere omtalt – er berørt (s. 21-24, 26-29, 46-48, 76-78), men omtalen er faktisk ganske begrænset.

Er min henvisning til de økonomiske forhold blot en tom formular, som skal tilfredsstillende en forbenet materialist? Jeg synes, der er grund til at forvente, at kredsretterne kommer til at fungere forskelligt, afhængigt af, om det samfund, som kredsdommeren virker i, er præget af oprindelig grønlandsk økonomi eller er domineret af den danske økonomi. Forfatteren berører flere gange betydningen af kredsretternes personalkendskab. Det er jo klart, at dette personalkendskab kun er til stede i bygderne og de mindre byer, men at det må forsvinde, hvor byerne er større – og hvorfor sker der en urbanisering på Grønland? (Sml. kap. 12, s. 188-90). Det personlige kendskab til sagens parter må erstattes af et professionelt

fremskaffet sæt af oplysninger, altså den oplysningsteknik, der kendes fra danske retssale.

2) Den *grønlandspolitik*, som er styrende for reformerne omkring 1950, har relevans for denne fremstilling, særligt retsplejereformen af 1951, forfatningsretligt grundloven af 1953 § 1. Den grønlandske befolkning skulle ligestilles med den danske. Den politiske beslutning om en sådan ligestilling var ikke uanfægtet. Det må være af interesse at undersøge, hvorvidt der på det tidspunkt, da udviklingen virkelig tog fart i slutningen af 1940'erne, var et alternativ til den udvikling, der med hjemmestyrets etablering i 1979 er trådt ind i en ny fase. Så vidt jeg kan se, repræsenterer den tidligere direktør for grønlandstyrelsen, Knud Oldenow et muligt udgangspunkt for en sådan forståelse. Hans synspunkter var muligt mere traditionelt begrundet, men den traditionelle forståelse af den grønlandske befolkning ville måske være i bedre harmoni med det nu aktuelle ønske om at sikre grønlænderne en eksistens på egne vilkår. I denne sammenhæng er navnlig spørgsmålet om åbning for handel af betydning. Beslutningen om at åbne Grønland for almindelig handel og søge etableret en almindelig ligestilling var i øvrigt i folketinget i almindelighed uden for diskussion. I spidsen har man socialdemokraterne (Hedtoft), men såvel de borgerlige partier som kommunisterne fulgte trop. Diskussionen gjaldt kun tempoet. Den retsplejereform, som er bogens emne, kan ses som et resultat af dette ønske om ligestilling.

3) Retsplejeloven opbyggede en ny *retlig organisation*, nemlig de grønlandske kredsretter med en lægdommer og domsmænd, underlagt den grønlandske landsret i Godthåb. Grønland har i kraft af denne retsplejelov et udstrakt lægdommersystem. Hvad er baggrunden for denne retlige organisa-

tion? Økonomiske hensyn har naturligvis spillet ind – lægdommere er som bekendt billigere end jurister (modstanderne af nævninge er af en anden opfattelse, og med rette, men det beror ikke mindst på udgifterne til de juridiske dommere såvel som de juridiske partsrepræsentanter). Lægdommernes indflydelse på retssystemet har tillige haft den funktion at lette integrationen af det grønlandske samfund i det danske retssystem. Reglerne er gjort mere acceptable.

De ikke acceptable afvigelser fra den retsenhed, som søgtes etableret, kunne korrigeres af landsretten. Det harmonerer med dette, at landsretten blev tillagt særlig kompetence. Ofte udnyttes denne kompetence ikke under ankesager, ej heller ved at sager overføres fra kredsretten til landsretten, men i kraft af den »almindelige vejledning«, som udgår fra landsretten. (Konklusionen s. 182 om landsretten som et bidrag til retssystemets overlevelse i en brydningstid, negligerer dette aspekt).

Det læge har imidlertid ikke været eneherkende. I straffesager repræsenteres anklagemyndigheden af en offentligt ansat, nemlig en politibetjent, medens den tiltalte eventuelt har en læg bisidder. Man tilstræber lighed mellem parterne som under en akusatorisk proces (s. 140), men at politiet har en faglig overvægt er vel uundgåeligt.

4) *Reglernes indhold*: Kredsretternes særlige funktion i forbindelse med formidlingen af det danske retssystem har været særligt presserende i tilfælde, hvor dansk ret på afgørende måde bryder med grønlandsk tradition. Skal utroskab give ubetinget ret til skilsmisse, er den familieretlige regulering knyttet til en (dansk) kernefamilie eller en (grønlandsk) storfamilie, skal børn født i og uden for ægteskab sidestilles, er princippet om løfters bindende kraft uden undtagelser, skal kriminalretlige sanktioner tilpasses den tiltalte person

eller bestemmes af gerningens karakter, o.s.v. Netop ved behandlingen af disse spørgsmål, som i et vist omfang har måttet finde deres løsning i loven, er kredsretterne kommet på en særlig prøve. Undertiden er det netop også på disse punkter, at landsretten har været særlig aktiv. Hvor en forskel har kunnet konstateres fra periodens begyndelse, har der hyppigt været udvikling i retning af, at den grønlandske retstradition er erstattet af dansk ret.

5) Med det udgangspunkt, forfatte-

ren har taget, er det nærliggende at rejse spørgsmålet om den *samfundsvidenskabelige forsknings funktion* i den periode, som undersøgelsen omfatter. Også retsvidenskaben og -sociologien har en funktion i en materialistisk teori, som forfatteren tilslutter sig. Har denne forskning haft en funktion, som kan sættes i relation til de forskellige interesser, som brydes omkring reguleringens karakter?

Henrik Zahle

Lov om Grønlands hjemmestyre

VI MARGRETHE DEN ANDEN, af Guds Nåde Danmarks Dronning, gør vitterligt:

I erkendelse af den særstilling, som Grønland i national, kulturel og geografisk henseende indtager inden for riget, har folketinget i overensstemmelse med vedtagelse i Grønlands landsråd vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov om Grønlands forfatningsmæssige stilling i riget:

Kapitel 1

Hjemmestyret

§ 1. Grønland udgør et særligt folkesamfund inden for det danske rige. Det grønlandske hjemmestyre varetager inden for rigshedens rammer grønlandske anliggender efter reglerne i denne lov.

Stk. 2. Det grønlandske hjemmestyre består af en i Grønland valgt repræsentation, der benævnes landstinget, og en forvaltning, der ledes af et landsstyre.

§ 2. Landstingets medlemmer vælges for 4 år ved almindelige, direkte og hemmelige valg.

Stk. 2. Nærmere regler om valget, herunder om valgret og valgbarhed samt om antallet af landstingsmedlemmer, fastsættes ved landstingslov.

Stk. 3. Landstinget fastsætter selv sin forretningsorden.

§ 3. Landstinget vælger landsstyrets formand og de øvrige medlemmer af landsstyret. Landsstyrets formand fordeler forretningerne mellem landsstyrets medlemmer.

Kapitel 2

Hjemmestyrets anliggender

§ 4. Hjemmestyret kan bestemme, at sagsområder eller en del af et sagsområde, der er nævnt i bilaget til loven, skal overgå til hjemmestyret.

Stk. 2. Hjemmestyret har den lovgivende og administrative myndighed over områder, der er overgået efter stk. 1, og overtager de udgifter, der er forbundet hermed.

Stk. 3. Med tilsvarende virkning kan rigsmyndighederne efter forhandling med hjemmestyret bestemme, at sådanne sagsområder eller dele af sådanne sagsområder skal overgå til hjemmestyret.

Stk. 4. Forskrifter, der vedtages af landstinget og stadfæstes af landsstyrets formand for disse sagsområder, benævnes landstingslove.

§ 5. Rigsmyndighederne kan efter forhandling med hjemmestyret ved lov bemyndige hjemmestyret til at overtage den regelfastsættende myndighed for samt administrationen af et sagsområde eller en del af et sagsområde, der er nævnt i bilaget til loven,